

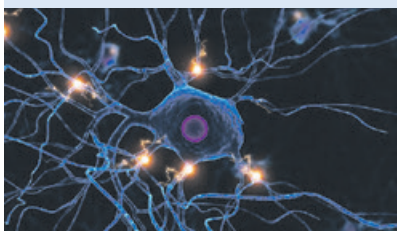
Neverta praleisti

Šviesos magija | Kūrybinės dirbtuvės

Fluorescencinės medžiagos – ypatinga naujovė VII forto mokslininkų laboratorijoje. Čia atvykę susipažinsite su švytinčių medžiagų savybėmis, pamatysite, kaip šios medžiagos pritaikomos mūsų kasdienybėje, sužinosite, kaip švytinčios medžiagos praverčia kriminalistų darbe, aptinkant kraujo pėdsakus ar atpažįstant netikrus pinigus. Taip pat galėsite patys pasigaminti įvairiaspalvius švytinčius tirpalus bei lazdeles, padėsiančias rasti kelią tamsoje.

• 17.00–18.00, Kauno tvirtovės VII fortas, Archyvo g. 61, Kaunas. Būtina išankstinė registracija el. paštu info@septintasfortas.lt

Kaip skaityti mintis? | Paskaita, diskusija

Ar galima perjungti TV kanalus mintimis? Kada mes galėsime tai daryti? Ar galima perskaityti mintis, emocijas? Visi atsakymai į šiuos klausimus jūsų laukia paskaitoje „Kaip skaityti mintis?“ Čia atėję susipažinsite su šiandienos mokslo pasiekimais, susijusiais su minčių ir emocijų „skaitymo“ tema, pamatysite, kokia įranga, skirta tokio pobūdžio eksperimentams, taikoma ligoninėse ar laboratorijose, o ką galima naudoti namuose. Išgirsite, kokiose mokslo ir kasdienio gyvenimo srityse šiuo metu taikomos minčių ir emocijų „skaitymo“ technologijos, sužinosite, kokie tyrimai atliekami Lietuvoje.

• 18.15–19.45, VeroCafe@VDU, S. Daukanto g. 28, Kaunas

Pasigaminkite augalų klonų patys | Praktinis užsiėmimas

Visi esame nors vieną augalėlį užauginę, o gal dar bandysime užauginti, ir norime lygiai tokio pat kaip pas kaimyną. Ir būtinai sveiko. O jei dar tokį galėtume ir geriausiam draugui padovanoti... Augalų klonavimas, štai kas jums gali padėti. Turite tik vieną? Turėsite visą milijoną per metus sveikų, gražių ir lygiai tokių pat! Biotechnologijų ir genetikos laboratorijoje galėsite išbandyti patys, kaip vyksta augalų klonavimas.

• 14:00–15:00, Vilniaus universiteto Botanikos sode, Kairėnų g. 53, Vilnius. Būtina išankstinė registracija el. paštu hbu@bs.vu.lt

Kokius socialinius stereotipus išduoda mūsų tartis?

Doc. dr. Loreta Vaicekauskienė.
Monikos Mykolytės nuotr.

Vilniaus universiteto docentė, Lietuvių kalbos instituto Sociolingvistikos skyriaus vadovė Loreta Vaicekauskienė kviečia pasmalsauti, o vėliau ir patyrinėti, kokius socialinius stereotipus išduoda mūsų tartis. „Ausis pagauna net pačių smulkiusių kalbos vienetų – garsų – skirtumus. Kai kurie iš jų yra individualūs ir kalbėtojo vertinimui neturi didelės įtakos, bet yra ir tokių, kurie siejami su ryškiais socialiniais stereotipais“, – pasakoja tyrėja. Anot jos, būtent tokie garsai lemia, kad vienas kalbėtojas bus vertinamas kaip, pavyzdžiui, protingas ir rimtas, gerą darbą turintis žmogus, o kitas – kaip lengvabūdis ir tinkamas pramogų verslui. Paprašėme Loretos bent šiek tiek leisti mums pasmalsauti apie mokslinius kalbos eksperimentus, kurie nepažįstant ir nematant kalbėtojo, vien iš jo kalbos įrašo leidžia suprasti, koks tai žmogus.

Nors atliekate daug įvairių tyrimų, susijusių su skirtingų socialinių grupių, miestų kalba, pradėti norime nuo neseniai pristatyto ir bene labiausiai intriguojančio tyrimo apie fyfas ir mokslukes. Kaip kilo tokio tyrimo idėja?

Apskritai šis tyrimas yra platesnio vilniečių kalbos tyrimo dalis, su Lietuvos mokslo tarybos parama projekte „Kalba Vilnius“ tiriamas, kaip kalba ir

ką apie savo gimtojo miesto kalbą mano suaugę vilniečiai ir jaunimas. Mano tyrime viskas prasidėjo nuo įrašų Vilniaus mokyklose. Surinkusi beveik du šimtus interviu su mokiniais pamačiau, kad šiandieninio jaunimo kalboje yra kažkokių garsų, kurie yra kitokie, kurių nesitikėjau rasti ir savo aplinkoje negirdžiu, nors pati esu vilnietė. Kai kurie tarties variantai buvo labiau būdingi merginoms. Kelis garsus nusprendžiau pastudijuoti. Iš teorijos žinau, kad nėra formos be funkcijos, ir kad garso pasirinkimas svarbus kalbėtojiui tapatinantis su kokia nors socialine grupe. Taigi pradėjau ieškoti informacijos viešumoje: ką mes žinome apie merginų grupes, kas apie jas kalbama? Spėjau, kad mano pastebėti kalbos bruožai bus susiję su skirtingais kalbėtojų tipais ir skirtingais profesiniais siekais. Galiausiai patikrinau prielaidas eksperimentu.

Gal galite papasakoti plačiau, kaip atradote sąsajas tarp kalbėtojų ir garsų?

Eksperimentas buvo toks: mokykloje mokiniais daviau paklausti keliolikos merginų kalbos ištraukų. Jos visos kalbėjo ta pačia tema – apie mokyklą, tik vieny kalboje vietoj įprastinio garso „s“ kartkartėmis buvo tariamas kiek šveplesnis „š“, kitos tarė kiek platesnį „o“, o trečių tartis buvo neutrali vilnietiška, neturėjo nei pirmos, nei antros ypatybės. Įrašus klausytojams leidome pramaišyti, kad neatkreiptume dėmesio į skirtingą tartį. Po kiekvieno įrašo mokinių buvo prašoma įvertinti, kaip jiems atrodo, koks yra kalbėjęs žmogus, kokios asmens savybės jam būdingos, pagal duotą skalę: ar kalbėtoja atrodo labai protinga, ar mažiau, labai rimta ar nerimta, linksma – nelinksma, fyfa – ne fyfa? Svarbu tai, kad klausytojai nežinojo, kad čia atliekamas kalbos eksperimentas ir tiriama kalba. Tiesiog buvo prašoma įvertinti kalbėtojas. Rezultatai parodė, kad dėl garsų skirtumų merginos buvo įvertintos kaip trys statistškai reikšmingai atsiskiriančios socialinės kategorijos.

Oh! Nejaugi vienas garsas kasdienėje kalboje toks lemtingas?

Galime padaryti ir tokią išvadą. Bet

kartu žinome, kad vien kalba galiausiai visko nelems, ir vien kalbos nepakaks stiliui ar tapatybei sukurti. Šiuo atveju tiesiog patikrinau, ar mūsų pastebėti garsai yra socialiai reikšmingi. Ir – tarp mūsų kalbant – paaiškėjo labai daug įdomių dalykų. Bet kas paaiškėjo, šiandien aš jums neapsakosiu :). Kas norės sužinoti, galės ateiti į paskaitą *Tyrėjų naktį*.

Na gerai, įdomiausių dalį apie tyrimo rezultatus iki *Tyrėjų nakties* palikime paslapyje. Tuomet pakalbėkime apie paslaptis, kurias apie kalbantį išduoda jo kalbėsena. Ar esama tokių?

Šiaip tos paslaptys akylesnei ausiai turbūt žinomos. Didžiausia paslaptis man, kaip mokslininkei, yra ta, kad žmonės paslapties neišduoda :). Kad ir kalbant apie jaunimą. Niekada nesakysiu, kad jaunimas keikiasi ir nemoka kalbėti. Tiesiog – jie keičia kalbos kodus. Įmdama šimtus interviu Vilniuje ir kitose Lietuvos mokyklose aš negirdėjau nė vieno jauno žmogaus kalbant man jaunimo kalba, nors puikiai žinau, kad jie turi savo kalbos kodą. Žinoma, kad jie jo nenaudoja kalbėdami su nepažįstamu suaugusiuoju. Sociolingvistiniai parametrai, naudojami nustatyti, nuo ko priklauso kalbos variantų pasirinkimas, yra gerai žinomi: tai pokalbio dalyvių skaičius, jų pažinties laipsnis ir pokalbio tema. Na ir, aišku, visada kalbėtojo tikslai, jo kuriamas įvaizdis. Yra ir daugiau veiksmų, bet būtent šie laikomi pagrindiniais. O jei įprastos kalbėjimo normos laužomos, tai dažniau ne todėl, kad kalbėtojas jų neišmano, o sąmoningai, siekiant tam tikrų tikslų. Įprastai žmonės labiausiai kontroliuoja leksiką, ypač keiksmažodžius. Tartį valdyti sunkiau. Sunkiausia, jei kalbama tema, kuri kelia emocijų, jei reikia skubėti.

Būtent todėl, kad žmonės viešumoje kontroliuoja save, norėdami gauti kuo autentiškesnės kalbos mes prašome savanorių pagalbos, leidimo stebėti ir įrašinėti žmones jų aplinkoje, organizuojame įvairius eksperimentus.

O ar Jūs pati kasdieniame gyvenime įsimerinat ir paanalizuojat aplinkinių žmonių kalbą? Tikriausiai tai vyksta nejučia, iš įpratimo? Kitaip sakant, ar

nesergat profesine liga?

Čia yra tam tikri kognityviniai dalykai – kiek tu vienu metu gali daryti. Stereotipiškai moterys vienu metu gali daugiau negu vyrai (atleiskit, vyrai skaitytojai :), bet, aišku, viskas priklauso nuo to, kiek esi įsitraukęs į kitą veiklą. Jeigu mažiau įsitraukęs arba kalbančiojo požymis ryškesnis, be abejonės tu jį fiksuoji, tiesiog iš smalsumo, o ne todėl, kad diagnozuotum žmogui tam tikrą kategoriją. Aišku, kai eini gatve – girdi. Pavyzdžiui, rugsėjį visada girdisi, kad privažiavo studentų ne iš Vilniaus. Jie skambina namo troleibusuose arba eidami gatve ir garsiai kalba savo tarne. Klausausi jaunimo, klausau, kaip į savo kalbą lietuviškus tarpus įterpinėja nelietuviai, apskritai stebiu, kaip žmonės vartoja kalbą įvairiose situacijose. Ir pati save stebiu, kartais tyčia keičiu tartį ir žiūriu, kokia bus klausytojų reakcija. Aišku, kad aš daug girdžiu, bet girdi daug kas, tik aš gal sistemingiau susidėliuoju savo pastebėjimus.

Girdite ir jaučiate, kas iš kur atvažiuavę? Galite nuspėti ką studijuoja?

Iš kur atvažiuavę, dažnai galiu atpažinti, bet dar geriau galėčiau mano kolegą, kurie dirba su tarmėmis. O ką studijuoja – tikrai ne, aš ne burtininkė :). Tačiau esu pastebėjusi tam tikrų pasikartojančių kalbos ypatybių kai kurių mokslininkų humanitarų kalboje. Kada nors reikės atidžiau patyrinėti, nes socialiniai tinklai tikrai turi reikšmės kalbos variantams. Mes, sociolingvistai, užsiimame socialine antropologija – žmonių elgsenos stebėjimu. Viena jų elgsenos dalis – kalba – yra neatsiejama nuo kitų, yra savybių komplekso dalis. Aišku, kad ir laisvalaikio klausai kalbos, bet tai nėra mokslinis tyrimas, tai daugiau pramoga. Moksliniam tyrimui pirmiausia reikėtų gauti kalbėtojo leidimą! Bet tuo mūsų darbas ir nuostabus – vienaip ar kitaip visi dovanoja mums savo kalbos.

PASKAITA-DISKUSIJA „MOKSLUKĖ AR FYFA? KOKIUS SOCIALINIUS STEREOTIPUS IŠDUODA MŪSŲ TARTIS?“ su doc. dr. Loreta Vaicekauskienė vyks rugsėjo 26 dieną 19.00 | kavinėje Coffee Inn (Vokiečių g. 18, Vilnius).

Mokslo ir meno kolektyvas *Tyrėjų naktyje* kvies pažinti sumaniąją tekstilę

Šių metų *Tyrėjų naktyje* „Mokslo ir meno“ kolektyvas kviečia susipažinti su išmaniąja tekstile ir su nauju požiūriu pažvelgti į savo aplinkoje esančius daiktus bei prietaisus – per mokslo ir meno prizmę.

Ar kada nors esate vilkėję rūbus, kurie keistų spalvą lyjant lietuvi ar jums supykus? – klausia sumanosios tekstilės dirbtuvių, kurios vyks rugsėjo 26 dieną Nacionalinėje dailės galerijoje, organizatoriai. „Tokių smagių ir netikėtų savybių daiktai įgauna sujungus sparčiai besivystančias technologijas bei rūbų kūrėjų vaizduotę. Būtent su jomis bei sumanosios tekstilės panaudojimu kviesime susipažinti *Tyrėjų nakties* metu vyksiančioje paskaitoje ir kūrybinės dirbtuvės“, – pasakoja dizainerė Viktorija Sokolovskaja.

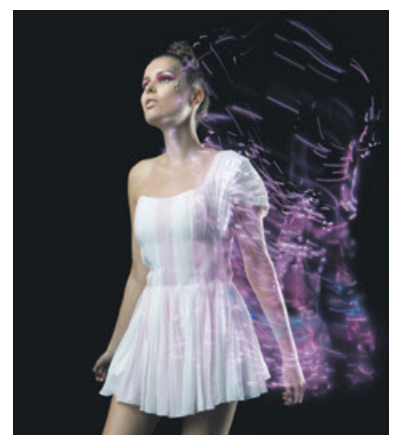
Sumaniosios tekstilės dirbtuvių metu visi dalyviai turės galimybę susipažinti su dvejomis sumanosios tekstilės kryptimis: audinių marginimu termochrominiais dažais, kurie reaguoja į kintančią aplinkos

temperatūrą, bei šviečiančiąja tekstile. Dirbtuvių metu dalyviai ne tik sužinos, kaip sujungti paprasčiausią elektros grandinę tekstiliniuose audiniuose, bet ir patys pamėgins tai padaryti.

Pasak Viktorijos Sokolovskajos, meniškumą tekstilėje paprasčiau pastebėti nei mokslą, nes pastarasis tekstilėje atsispindi subtiliai ir tam, kad jį atrastume, reikia gilesnių žinių. „Tam tikros pluošto savybės kaip antiseptiškumas, atsparumas glamžymui ar nepralaidumas vandeniui yra suteikiamos laboratorijoje. Sumanioji tekstilė labai aiškiai apibrėžia ir išreiškia šių dviejų krypčių jungtį. Šviečiantys, į dėvinčiojo emocijas reaguojantys rūbai ar savaime „gyjantys“ (angl. *self-healing*) pluoštai primena fantastinius filmus, tačiau didelė jų dalis yra taikoma gaminant specializuotą aprašą“, – pasakoja dizainerė.

Anot jos, vieni įdomiausių sumanosios tekstilės pavyzdžių – pluoštas su lotoso efektu, kuris skystį iškart surenka į vientisą lašą, nes paprastai skysčiai susidūrę su paviršiais ištykšta. „Žmonių susidomėjimo sulaukė

ir skėtis su vidinėje dalyje įtaisytu skaitmeniniu LED paviršiumi, kuriame galima matyti savo geografinę padėtį“, – apie netikėtus sprendimus pasakoja Viktorija Sokolovskaja ir atkreipia dėmesį į pasaulinio garso kūrybines studijas, kuriose gimsta nemaža dalis tokių stebinančių sprendimų. „Štai kūrybinėje studijoje „XO Studio“ dizainerė Nancy Tilbury kuria ne tik šviečiančias tekstilės sistemas, bet ir sprendžia klausimus, kaip atrodytų ateities rūbai, vienas iš jos projektų – „skaitmeninė oda“ (angl. *Digital skin*). Negalima nepaminti ir garsaus pasaulyje dizainerio, dirbančio su sumaniąja e-tekstile Hussein Chalayan, kuris kūrybinės kolekcijoje žavi žiūrovus savaime judančiais, susilankstančiais, atsiseigančiais audiniais“, – mintimis dalijasi dizainerė Viktorija ir pabrėžia, kad jau dabar sujungiami įvairių sričių, tokių kaip medžiagų inžinerija, biologija, fizika, elektronika, programavimas, žinias ir taip suteikianti platesnių galimybių kūrejams, sumanioji tekstilė ateityje dar labiau tobulės ir bus taikoma dar plačiau, ypač medicinos srityje.

www.smarttextiles.se archyvo nuotr.

Sumaniosios tekstilės dirbtuvės – vienas iš tarpdisciplininių projektų, kuriuos rengia „Mokslo ir meno“ kolektyvas. Jų metu siekiama suburti skirtingų sričių atstovus bei skatinti interaktyvų bendravimą ir dalijimąsi patirtimi.

SUMANIOJI TEKSTILĖ 16.00 | Nacionalinė dailės galerija, Konstitucijos pr. 22, Vilnius, auditorija. R. El. paštu info@mokslasirmenas.lt